

LAUSUNTO

1.6.2007

Opetusministeriö

PL 29

00023 Valtioneuvosto

Lausuntopyyntö Dnro 4/670/2007

TEKIJÄNOIKEUSJÄRJESTELMÄN ARVIOINTI JA TEKIJÄNOIKEUSLAINSÄÄDÄNNÖN KEHITTÄMINEN

Opetusministeriö on pyytänyt Suomen Yrittäjät ry:ltä lausuntoa otsikkoasiassa. Suomen Yrittäjät lausuu asiasta kunnioittavasti seuraavaa:

Lähtökohdat

Opetusministeriön lausuntopyyntö kohdistuu Tekijänoikeuden suuntaviivoja – keskustelumuistioon, joka sisältää tekijänoikeuden perusteiden ja järjestelmän kuvausta ja arviointeja sekä yleisellä että varsin yksityiskohtaisella tasolla. Toteamme, että muistion lähtökohdat ovat oikeita ja kannatettavia: tekijänoikeudesta osana laajempaa immateriaalioikeudellista rakennelmaa on tärkeä keskustella ja pohtia analyttisesti eri vaihtoehtoja ja lähestymistapoja lainsäädännön ja koko järjestelmän kehittämiseksi. On toivottavaa, että keskustelun myötä syntyy käsitys kehityksen suunnasta sekä tietoa järjestelmän vahvuuksista ja heikkouksista, joiden pohjalta järjestelmällinen työ voidaan aloittaa. Muistion mukaan tarkoituksena on, että siitä käytävän keskustelun pohjalta laaditaan tekijänoikeuspolitiikka-asiakirja. Tämä on lähtökohtaisesti kannatettava ajatus, mutta se tulee kytkeä osaksi laajempaa IPR-strategiaa – tekijänoikeutta ei voi eikä pidä tarkastella erillään muusta immateriaalioikeuden kentästä.

Suomen Yrittäjät yhtyy muistion näkemykseen siitä, että tekijänoikeuslainsäädännön tulee olla selkeä, läpinäkyvä, ymmärrettävä ja oikeusvarma. Keskustelumuistion eräänä heikkoutena voidaan kuitenkin pitää sitä, että siinä tuodaan laajasti esille eritasoisia asioita, mutta niiden tärkeysjärjestystä ei ole riittävästi pohdittu. Tämä saattaa johtaa siihen, että muistiosta annetut lausunnot kohdistuvat pistemäisesti muistion yksittäisiin kohtiin, jolloin lausuntojen perusteella voi olla vaikea muodostaa kokonais kuvaa siitä, mitä pitäisi tehdä ja missä järjestyksessä.

Tästä syystä Suomen Yrittäjät haluaa tässä lausunnossa priorisoida asioita ja jättää yksityiskohdat myöhemmälle tarkastelulle sitä mukaa, kun ne tulevat keskustelussa ajankohtaisiksi. Katsomme, että tärkeintä nyt on laatia tiekartta, johon otetaan mukaan kaikkein keskeisimmät seikat ja jonka perusteella muutoksia ryhdytään valmistelemaan laajapohjaisissa työryhmissä. Tekijänoikeuslain kokonaisuudistusta emme kannata, vaan lainsäädäntöä pitää kehittää asteittain – tärkeimpien asioiden valmistelu tulee aloittaa heti.

Tekijänoikeus osana immateriaalijärjestelmää

Tekijänoikeuslaki on teosten taloudellisen hyödyntämisen peruslaki. Siinä pitää ottaa huomioon oikeudenomistajien etujen ohella myös oikeuksien käyttäjien edut ja tarpeet. Suomen Yrittäjien jäsenkunta koostuu yrityksistä, jotka edustavat kumppaakin intressiryhmää. Tekijänoikeusjärjestelmän tulee olla tasapainoinen – vain tällöin sääntely voi tukea sekä tekijöiden että oikeuksien käyttäjien elinkeinotoimintaa, jolloin syntyy uusia tuotteita, markkinoita ja kilpailukykyä. Myös kuluttajat hyötyvät tämän suuntaisesta järjestelmän kehittämisestä.

Tekijänoikeuslaki on yritysten toimintaan vaikuttava laki samoin kuin muut immateriaalioikeussäädökset. Suomen Yrittäjät pitääkin yllättävänä keskustelumuistion näkökulmaa, jonka mukaan tekijänoikeuksien ja teollisoikeuksien suoja kohdistuisi eri tuotteisiin ja vain harvoin sama tuote voisi olla sekä tekijänoikeus- että teollisoikeussuojan kohteena. Mielestämme väite on virheellinen, sillä tekijänoikeus on osa immateriaalijärjestelmän kokonaisuutta ja sen antama suoja voi kohdistua täysin samoihin tuotteisiin kuin muutkin immateriaalioikeudet. Tuotteiden suojaus toteutetaan useimmiten matriisinomaisesti siten, että usealla suojamuodolla pyritään suojaamaan samaa tuotetta. Esimerkiksi ICT-teollisuuteen liittyviä tuotteita suojataan sekä tekijänoikeudella että teollisoikeuksilla. Pidämme erittäin tärkeänä, että immateriaalijärjestelmää tarkastellaan kokonaisuutena.

Huomautamme, että nykyisen hallituksen ohjelmassa todetaan, että osana kansallisen innovaatiopolitiikan vahvistamista laaditaan kansallinen teollis- ja tekijänoikeuksien strategia. Erityistä huomiota kiinnitetään pk-yritysten ja yksittäisten keksijöiden mahdollisuuksiin käyttää erilaisia suojamuotoja ja sitä kautta parantaa erilaisten tuotteiden kaupallisia mahdollisuuksia. Strategian laatiminen on mahdotonta, ellei immateriaalioikeusjärjestelmää tarkastella kokonaisuutena. Tästä syystä pidämme erittäin tärkeänä, että kaikki immateriaalioikeudet keskitetään valtionhallinnossa elinkeinopolitiikasta vastaavaan ministeriöön eli uuteen työ- ja elinkeinoministeriöön. Tekijänoikeuden erityisosaaminen ja resurssit tulee turvata myös uudessa tilanteessa.

Työsuhdetekijänoikeus ja teoksen muuttamis- ja edelleenluovutusoikeus

Tekijänoikeuslaissa ei ole yleissäännöstä työsuhdetekijänoikeudesta. Tekijänoikeuslain 40 b §:n säännös koskee ainoastaan tietokoneohjelmia ja siihen välittömästi liittyviä teoksia ja tietokantoja, joiden tekijänoikeus siirtyy työnantajalle, jos teos on luotu täytettäessä työsuhteesta johtuvia työtehtäviä. Tekijänoikeuslakiin tulisi lisätä kaikkia teoslajeja koskeva yleissäännös, jonka mukaan työsuhteessa luodun teoksen taloudelliset tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle, jollei toisin sovita. Ehdotus ei vaikuttaisi tekijöiden moraalisiin oikeuksiin vaan ne säilyisivät tekijöillä nykyisessä laajuudessaan.

Yleissäännöksen tarpeellisuutta ja tärkeyttä voidaan perustella useasta eri näkökulmasta. Ensinnäkin tietoyhteiskuntakehityksen ja digitalisoitumisen myötä ei voida enää lähteä siitä staattisesta lähtökohdasta, että teoksella on yksi luoja ja yksi julkaisu- tai hyödyntämisformaatti. Päinvastoin yhdellä tuotteella voi olla kymmeniä tekijöitä, jotka on nimenomaisesti palkattu luomaan tekijänoikeuden suojaamia teoksia. Lisäksi tulee huomata, että tekijänoikeus on alun perin syntynyt turvaamaan omalla riskillään toimivien vapaiden taiteilijoiden asemaa. Työntekijät eivät kannata tätä suojan perusteena olevaa riskiä. He antavat työpanoksen työnantajan käyttöön ja saavat siitä vastikkeena palkan ja muut työsuhteeseen liittyvät edut. Työnantaja tarjoaa työvälineet ja tekee tarvittavat investoinnit teosten tuotteistamiseen, markkinointiin ja jakeluun sekä kantaa taloudellisen riskin. Tällöin työnantajan tulee toimintaansa kehittäessään voida normaalin työnantajan tavoin edellyttää, että työntekijöiden työn tulokset ovat yrityksen käytettävissä. Muunlainen lähtökohta voi johtaa siihen, että yhdenkin työntekijän vastustaessa tuotteen kaupallistaminen estyy. Tämä ei ole yhteiskunnan edun mukaista.

Työnantajan kantaessa teosten luomiseen ja kehittämiseen liittyvän taloudellisen riskin ei ole perusteltua, että yrityksen tulisi sopia jokaisen työntekijän osalta erikseen teoksiin liittyvien taloudellisten oikeuksien siirtymisestä. Myöskään ei ole perusteltua, että tietyn toimialan yritykset saavat suoraan lain nojalla oikeudet teokseen, kun taas muiden yritysten tulee sopia oikeuksien siirrosta. Kyse on siten myös kaikkien toimialojen kohtelemisesta yhdenvertaisella tavalla. Lainsäädännön tulee olla ristiriidatonta ja johdonmukaista – sen tulee luoda oikeusvarmuutta ja edesauttaa yritysten kilpailukykyä. Erityisesti pk-sektorille säännös olisi erittäin tärkeä.

Työsuhtetekijänoikeutta koskeva yleissäännös rakentuisi sopimusvapauden periaatteelle ja se tasapainottaisi yritysten ja niiden työntekijöiden neuvotteluasetelmaa sekä saattaisi yritykset keskenään tasavertaiseen asemaan toimialasta ja teosten laadusta riippumatta. Syytä on vielä korostaa, että yleissäännös koskisi ainoastaan työsuhteessa teoksia luovia tekijöitä.

Työsuhtetekijänoikeutta koskevan muutoksen valmistelu tulisi aloittaa välittömästi. Samassa yhteydessä voitaisiin tarkastella tekijänoikeuslain 3 luvussa olevia tekijänoikeuden siirtymistä koskevia säännöksiä. Lain 28 §:n mukaan se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole sovittu. Tekijänoikeuden luovutus sopimuksia tehdään paljon ja usein tarkoituksena on nimenomaan hankitun tekijänoikeuden alaisen teoksen kehittäminen ja muuttaminen luovutuksensaajan toimesta. Näin ollen säännös ei nykytilanteessa ole tarpeellinen ja se tulisi kumota. Tämä selkiyttäisi oikeustilaa ja lisäisi oikeusvarmuutta.

Hyvitysmaksujärjestelmä

Hyvitysmaksun tarkoituksena on korvata tekijöille ja muille oikeudenhaltijoille teosten yksityisestä kopioinnista aiheutuva haitta. Teknologian kehitys ja digitalisoituminen sekä erilaisten teknisten suojakeinojen kehitys on johtanut siihen, että hyvitysmaksujärjestelmää tulee tarkastella entistä kriittisemmin. On selvä, että oikeuden haltijoilla on ehdoton vapaus ja oikeus hinnoitella tuotteensa parhaaksi katsomallaan tavalla – hinnoittelussa voidaan ottaa huomioon myös digitaalisten tuotteiden yksityisen kopioinnin vaikutukset. Näin ollen hyvitysmaksujärjestelmän tulee olla muutoksen kohteena ja siitä seuraavat epäkohdat tulee poistaa. Moninkertaiset samaan perusteeseen kohdistuvat maksut eivät ole perusteltavissa. Hyvitysmaksujärjestelmä ei saa aiheuttaa markkinavääristymiä eikä taloudellista

tehottomuutta. Kiinnitämme huomion myös tietoyhteiskuntadirektiivin (2001/29/EY) säännökseen, jonka mukaan mikäli oikeudenhaltijat ovat saaneet maksun esimerkiksi osana lisenssimaksua, mitään erityistä tai erillistä muuta maksua ei voida edellyttää.

Hyvitysmaksuvelvollisuuden asettamisessa tulee ottaa huomioon myös oikeudenhaltijoille koitua haitta. Mikäli haitta on vähäistä, ei velvoitetta maksun suorittamiseen voi tietoyhteiskuntadirektiivin mukaan syntyä. Näin ollen hyvitysmaksua ei pidä kohdistaa monikäyttöisiin laitteisiin. Maksujen tulee koskea vain laitteita, joiden pääasiallinen käyttötarkoitus on yksityinen kopiointi.

Tekijänoikeusjärjestöjen asema ja oikeuksien käytöstä sopiminen

Suomen Yrittäjät korostaa, että monopoliasemassa olevien tekijänoikeusjärjestöjen hinnoittelumekanismien ja sopimusehtojen tulee olla kohtuullisia. Myös sopimusehtojen valmistelun ja muutosten tulee olla avointa, ja tekijänoikeuksien käyttäjiä tulee kuulla tässä prosessissa. Valitettavasti näin ei ole tapahtunut. Pk-sektorin yrittäjät eivät ole tasavertaisessa neuvotteluasemassa tekijänoikeusjärjestöjen kanssa, mikä asettaa erityisen lojaliteetti- ja avoimuusvelvoitteen tekijänoikeusjärjestöille. Tekijänoikeusjärjestelmää kehitettäessä on syytä pohtia keinoja, joilla monopoliasemassa olevien järjestöjen ja tekijänoikeuksien käyttäjien neuvotteluasemaa voidaan tasapainottaa.

Lakiin määritelmä julkisesta esittämisestä

Julkisen esittämisen käsitettä ei ole tekijänoikeuslaissa määritelty. Tämä on johtanut siihen, että käsitettä pyritään laajentamaan jatkuvasti. Arvioinnissa ei oteta riittävästi huomioon teosten tosiasiallista käyttöä eikä niiden merkitystä asiakkaille tai elinkeinonharjoittajille. Katsomme, että julkinen esittäminen tulisi määritellä laissa. Kenenkään intressissä ei ole epäselvä oikeustila tältäkin osin.

Sovellettava laki

Oikeusvarmuuden näkökulmasta on tärkeää, että yritys tietää minkä maan lakia sovelletaan oikeussuhteeseen, jolla on liityntä useaan maahan. Mielestämme alkuperämaaperiaatteen soveltaminen on oikea lähtökohta: tällöin sovellettavaksi tulee tuotteen tai palvelun tuottajan kotipaikan laki. Sovellettavaa lakia koskeva kysymys on ratkaistava kansainvälisesti, jotta palveluihin sisältyvää suojattua materiaalia voidaan tarjota turvallisesti kaikkialla maailmassa.

Lopuksi

Suomen Yrittäjät osallistuu mielellään tekijänoikeus- ja muun immateriaalioikeusjärjestelmän kehittämiseen ja säännösten valmistelutyöhön.

Kunnioitavasti

SUOMEN YRITTÄJÄT RY

Jussi Järventaus
toimitusjohtaja

Janne Makkula
lainopillinen asiamies